

MERKWAARDIGE
NATUURVERSCHIJSSELEN

I N

B R I E V E N
A A N E E N E V R I E N D I N.

Eerste Stukje

HET DIERLIJK MAGNETISMUS.

D O O R

J. A. U I L K E N S,

Art. Lib. Mag. Ph. Dr., Lid van de Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem, en van het Zeewsch Genootschap te Vlissingen; Lid van verdienste bij het Natuur- en Scheikundig Genootschap te Groningen; Corresponderend Lid van het Instituut van Wetenschappen, Letterkunde en schoone Kunsten te Amsterdam; Honorair Lid van de Maatschappij van Landbouw te Amsterdam; Corresponderend Lid van de Hollandsche Huishoudelijke Maatschappij te Haarlem; Lid van de Commissie van Landbouw te Groningen, en Christen Leeraar bij de Hervormden te Eenrum.

TE GRONINGEN, BIJ
J. OOMKENS,
Boekdrukker en Boekverkooper.
1815.

W00
391
W, 4
1815
P23

Er zijn in de Natuur zoo vele werkingen, waarvan wij de oorzaken niet kennen, dat, zoo wij alles, wat wij niet begrijpen, voor verduidelijkt wilden houden, wij ons zelfs niet zouden durven bewegen: want naauwelijks tillen wij den voet op, of wij stoten op iets, dat ons verstand te boven gaat.

DECHALES, *curfus Mathem.* 1674.

V O O R B E R I G T.

Alhoewel ik van de aanleidende oorzaak moet spreken, die deze brieven over het Dierlijk Magnetismus heeft doen ontstaan, geloof ik echter, dat eene kiesche bescheidenheid hierbij in acht genomen moet worden. In onze nuttigste en nieuwste Volksboeken, die ten doel hebben, om eene verlichte Natuurkennis voor het Algemeen te bevorderen, en het bijgeloof krachtdadig tegen te werken, vindt men het dierlijk magnetismus als snoode bedriegerij voorgedragen, deszelfs uitwerking aan verbeelding toegeschreven, en zij, die het mogten gelooven, worden er als dwazen en onkundigen in voorgesteld. Voor

IV V O O R B E R I G T.

de Schrijvers der werken, welke ik hier bedoel, gevoel ik eene onbepaalde hoogachting; zij hebben door hunne zoo voortreffelijke geschriften aanspraak op de steeds voortdurende erkenning van het Algemeen; hunne waarheidsliefde geeft stellige verzekering, dat zij tot andere gedachten gekomen zijn; ja één ten minste is, als een tweede HUFFLAND, thans de ijverigste voorstander en een dadelijke beoefenaar van het zoo lang miskende animalisch magnetismus. Maar hetgeen geschreven staat, staat geschreven. Hunne werken zijn de nuttigste Volksboeken; zij zijn meesterstukken, die door onze kundige boekbeoordeelaars ten sterkste worden aanbevolen, en nog lang alle aanbeveling verdienen zullen. Welk eenen invloed kunnen dan de beoordeelingen van het dierlijk magnetismus in dezelve anders hebben, dan eenen zeer nadeligen? — Nadelig, zoo men het gestelde al of niet geloofst. In het eerste loochent men de waarheid, houdt de edelste mannen voor bedrie-

driegeers, de verstandigste voor bijgeloovigen, en veroordeelt een geneesmiddel, mogelijk tot eigen nadeel en tot dat van anderen, 't welk onder de weldadigsten en meest vermogenden gerangschikt moet worden. In het laatste zal de verwerping van het gestelde waarschijnlijk meer op gezag, dan op genoegzame kennis, doorzicht en overtuiging rusten; men zal niet weten, waar men zich aan te houden hebbe; men zal het dierlijk magnetismus als eene spookgeschiedenis aannemen; het vertrouwen op wederleggingen van vele dwaze bijgeloovigheden zal verloren gaan, en het ééne wordt ligtelijk met het andere verworpen.

Boven dien is er geen verschijnsel, — getuige de ondervinding, — 't welk het bijgeloof en ongeloof meer verwekt heeft, dan het dierlijk magnetismus. Zij, die den naam van opgeklard en zelfdenkend willen hebben, bespotten het, en hunne bespottung vindt in Volksboeken voedzel. Zij, die gretig het oor

VI V O O R B E R I G T.

aan het wonderbare en onbegrijpelijke leenen, roepen nu weder alle spookerijen en hekserijen, voorloopen en horoskooptrekkingen op, en meenen met een gelijk regt beider geloof te mogen vorderen.

Dus kwam het mij voor, behoefte voor het *Algemeen* te wezen, op de bevattelijkste wijze het dierlijk magnetismus als Natuurverschijnsel te doen kennen. Hetgeen reeds hierover bestaat, beschouw ik, blijkens mijnen eersten brief, niet voor het *Algemeen* te zijn. Eigene ondervinding kon ik zoo wel, als het reeds geschrevene, raadplegen, en het gelezene werd mij er duidelijker en zekerder door; en ook eigene ondervinding overtuigde mij van de behoefte van een *Volksboekje* over het dierlijk magnetismus. Op den 24sten December des verledenen jaars hield ik over het dierlijk magnetismus eene voorlezing bij ons bloeiend Departement der Maatschappij tot nut van 't Algemeen, en het daarmede vereenigd proef-

on-

ondervindelijk Natuurkundig Gezelschap. *De talrijke toehoorders betuigden, nu noch ongeleovig, noch bijgekoovig omtrent het dierlijk magnetismus meer te verkeeren; zij leerden het als Natuurverschijnsel kennen. Waarom zou ik dan niet mogen onderstellen, dat eene gelijke verklaring even zeer door anderen zal gewenscht worden? Ja de vele aanzoeken tot het uitgeven van zulk een Stukje overtuigden mij stellig hiervan.*

Men leide noch uit deze Voorrede, noch uit den elfden brief eene beschuldiging van de verdienstelijke Schrijvers onzer nuttigste Volksboeken af. Had ik in dien tijd over gelijke onderwerpen geschreven, welligt was hetzelfde gesteld geworden; doch dit neemt niet weg, dat de edelmoedige bekentenis: wij hebben niet genoeg onderzocht, en daardoor gedwaald, — moet plaats vinden.

De titel, welken ik gekozen heb, is algemeen,

VIII *V O O R B E R I G T.*

meen, omdat ik meer stukjes over merkwaardige Natuurverschijnselen hoop te leveren.

*Brieven laten eene eenvoudige voordragt, veelvuldige opmerkingen, onderscheidene wendingen en eenen onderhoudenden stijl toe. Ik werd daarop inzonderheid opmerkzaam gemaakt door A. WETTENGEL's Briefe uber Gegenstän-
de aus der Naturlehre an eine gebildete Dame.
„Zou ook mijn boek niet nuttig voor de vrouwen zijn?” schreef HENNINGS.*

· EENRUM den 17^{den} Jan.

1815.

MERK-

MERKWAARDIGE NATUURVERSCHIJSSELEN.

HET DIERLIJK MAGNETISMUS.

EERSTE BRIEF.

MEJUFFROUW EN VRIENDIN!

N een, gij vergt mij niet te veel met te verzoeken, dat ik U met eenige der meest merkwaardige verschijnselen in de Natuur moge bekend maken. Gij kent mijne overhellende geneigdheid tot natuurkundige wetenschappen; gij weet, dat de pligt, om die kennis tot verheerlijking van den grooten Schepper meer en meer te verspreiden, mij geene moeilijke taak is, maar veel meer, als met mijne geneigdheid zamenstemmende, mijn genoegen uitmaakt. En zou ik, dan niet gaarne eenige oogenblikken van mijne andere werkzaamheden afzonderen, om met U, in briefwisseling, eenige treffende Natuurwerkingen te overwegen? — Zelve moogt gij hieraan niet wantrouwen, zonder mij te beleedigen. Doch waartoe ontvalt dit woord mijne pen? Uw lust, uwe begeerte, om in uw thans meer afgezonderd le-

EERSTE STUKJE. A ven

ven op het land niet slechts uw genoegen te zoeken in dagelijks voorkomende werkzaamheden, of in het genot der schoone Natuur, in de uren der verpozing; maar om ook uwen geest verder met nuttige kundigheden te verrijken, en U dus in staat te stellen, om steeds met een helder en opgeklaard verstand over alle voorkomende zaken te kunnen oordeelen, is zeer lofwaardig, en bewijst mij, dat wij niet te vergeefs dikwijls die dwaazen beklagd hebben, die met zintuigelijke indrukken zich te vreden houden, en zelfs deze alleen verlangen, zonder den geest in staat te stellen, om er al de genoegens, al de voordeelen van te genieten, die de mensch er door verkrijgen kan, zoo hij deze met eenen denkenden, met onderscheidene kundigheden verrijkten geest ontvangt, beoordeelt, er over nadenkt, en door de verbindling der denkbeelden met vele andere waarheden vereenigt, en aan dezelve dienstbaar maakt. En zou dan uw verzoek mij onaangenaam kunnen zijn? — Ik prijs uwen weetlust, uwe edele begeerte naar de nuttigste van alle wetenschappen, en noem mij gelukkig, gelegenheid te mogen hebben, om U over de belangrijkste waarheden te kunnen onderhouden. — Niets meer: er zouden pligtplegingen ontstaan, en voor deze, weet gij, heeft mij noch de Natuur gevormd, noch mijne opvoeding opgeleid.

Dan, maakte ik zoo even melding van de noodzakelijkheid, om niet slechts zintuigelijke gewaarwordingen te ontvangen, maar om ook dezelve te kunnen beoordeelen, er verstandig over na te denken, en met andere waarheden te vergelijken; waartoe kan dit meer be-

betrekkelijk zijn, dan tot het zoo veel gerucht makend
Dierlijk Magnetismus?

Immers hier vereenigen zich de uitersten van ongeloof en bijgeloof; meermalen komen zij ook, hoewel zij uitersten blijven, weer in één punt te zamen, daar de ééne alles voor verdichtfel en bedriegerij verklaart, en de andere betuigt, nu weder aan voorloopen, spoken en geestenverschijningen te gelooven. En waaruit vloeijen deze schijnstrijdige gevoelens anders voort, dan juist uit gebrek aan kennis, uit het onvermogen, om verstandig te kunnen nadenken, en verschijnselen met verschijnselen, waarheden met waarheden te kunnen vergelijken? De grondslag van dit schijnstrijdig oordeel is dus ook hier *onkunde*. Men gelooft niet, omdat men er niets van begrijpt, of men gelooft veel te veel, om dat men niets begrijpt.

Het zij verre van mij, U over één van deze twee uitersten te willen beschuldigen: veel eer geloof ik, (want van het dierlijk magnetismus zijt gij zeker in naam niet meer onkundig) dat uwe mij bekende kiescheid U van alle oordeelvelling, van elke gevolgtrekking zal terug houden. Maar mag ik desnietteenstaande verwachten, dat gij hetzelfde niet genoegzaam kent, om er wel over te oordeelen? ja, om het tot zoo vele andere verschijnselen der Natuur terug te brengen, daarmede te vergelijken, en er dus niets meer onbegrijpelijks, dan in alle andere, zelfs dagelijks voorkomende, in te vinden?

Hoe dit ook zij, U dan over merkwaardige natuurverschijnselen zullende onderhouden, wil ik met het

Dierlijk Magnetismus beginnen. Welligt is de oorzaak van deze mijne keus bij mij zelven te zoeken. Eenigen tijd lang heb ik niet slechts dit stuk ook tot mijne lecture gekozen, de werken van ECKKARTSHAUZEN, KLUGE, van BAKKER, WOLTHERS en HENDRIKSZ, van GHERT en BEELER gelezen, en over de verschijnselen van het dierlijk magnetismus nagedacht; maar ook, behalve dezelve te *Groningen* een en andermaal gezien te hebben, deze zelf mogen ondervinden in eene magnetische behandeling, welke nog dagelijks wordt voortgezet.

Doch ik noemde U straks werken op, die ik hierover behalve anderen gelezen heb: waarom U niet liever één van deze ter lezing aanbevolen? — Deze vraag zou billijk bij U mogen opkomen, en was ik niet overtuigd, dat gij altijd eene ronde taal voor het kenmerk der ware vriendschap hieldet, zou ik dezelve niet regtstreeks durven beantwoorden. Elke vrees desaan gaande zou U nu beleedigend zijn. Dus zeg ik: geene der nog bestaande werken zijn genoegzaam naar de vatbaarheid van 't algemeen ingerigt, beginnen niet genoeg van bekende waarheden, leggen bekende verschijnselen niet steeds ten grondslag, om daarvan uit te gaan, en ter verklaring daarmede te beginnen; maar veronderstellen algemeen te vele kunde, en hebben bijzonder ten doel, Wijsgeren en Geneeskundigen over het dierlijk magnetismus te onderhouden, als een wijsgerig en geneeskundig onderwerp; en alzoo zouden zij, wegens de laatste strekking, zelfs zeer kwalijk in de handen van het Algemeen voegen.

Gaar-

Gaarne plaats ik mij toch bij die schrandere waarnemers en Geneesheeren, die het zoo verderfelijk keuren, het Algemeen met deze en geene stukken der Geneeskunde bekend te maken, daar dit niet anders, dan kwakzalverij, en met deze de nadeeligste gevolgen veroorzaken kan. Maar is dit in het algemeen waar, in meer dan één opzigt, geldt het ook van het dierlijk magnetismus.

Hier valt het middel schier onder ieders bereik, en tevens is het onder de krachtigste en meest vermogende te rangschikken, die er gekend worden. Meer, dan eenig ander, werkt het op het levensbeginfel; meer, dan eenig ander, tast het ziels en ligchaams krachten aan, en zoo dus ooit eenig middel met de voorzigtigste hand, met volkomen doorzicht, en alleen tot een geneeskundig doel moet worden aangewend; dan zeker is het dit.

Ik zou minder onheil vreezen uit den vrijen verkoop der verschrikkelijkste vergiften, dan uit eene te ligtzinnige, te algemeene en te onvoorzigtige aanwending van het magnetismus.

Dus begrijpt gij van zelf, dat ik 'over het magnetismus niet anders, dan als Natuurverschijnsel, zal spreken. Zoo kan, zoo mag, zoo moet het ieder kennen. De beoefenaar der Wetenschappen onderzoeke het als wetenschap; de Wijsgeer vergelijkte het, verbindte het met andere waarheden en verschijnselen, breide er het veld onzer kennis door uit, brenge er ons nader door tot de eerste krachten der Natuur, en leere ons beter werkingen kennen, die men reeds voor lang zag, maar

nog nimmer doorgrondde; ja hij spreide door het magnetismus meerder licht over de algemeene Natuurkunde, en over de bijzondere van den Mensch; terwijl de ervaren Geneeshêr zich mêt de aanwending van het magnetismus onledig houde, of ten minste dit onder zijne leiding en toezigt neme.

Zoo U dit mijn oogmerk voldoet, hebt gij spoedig een tweede te wachten.

T W E E D E B R I E F.

Dat het U, als velen, gaat, die thans dagelijks van het dierlijk magnetismus hooren, doch niet weten, wat zij er eigenlijk onder verstaan moeten, verwondert mij geenszins. Deze uwe bekentenis doet mij dan eerst den oorsprong der benaming opgeven, welke men bijzonder kennen moet, om niet uit de eigenschappen van den magneet of zelfsteen tot dit dierlijk verschijnsel te besluiten.

Alhoewel men DE LEUZE niet kan tegenspreken, wanneer hij zegt: „Ten allen tijde heeft men het „dierlijk magnetismus, deszelfs werking op de ze- „nuwen, deszelfs gebruik tot genezing der ziekten, „en de meesten der verschijnselen, die hetzelfde „veroorzaakt, waargenomen:” zoo was echter dit ook niets meer, dan waarnemen, gelijk men waarneemt, dat een appel van den boom valt, het water
in

in zuigpompen opklimt enzv. ; daar men noch over deze verschijnselen verstandig nadacht, noch die, als eene bijzondere natuurwerking, met eenen eigenen naam uitslukte. ANTON MESMER, een Zwitser, een man van ongewone talenten, maar niet minder van ongewone en zeldzame begrippen, deed zich op als een voorstander van ongerijmd bijgeloof, en verdedigde alzo in 1766 den invloed der planeten op het menschelijk ligchaam. De bespotting, over deze stelling hem toegebracht, was eene krachtige aanprikkeling ter verdediging derzelve; en had hij eene middestof noodig, om planeten met menschen te verbinden, en op dezen te doen werken, de Electriciteit was dan bij hem eerst dat algemeene, door de geheele Natuur verspreide wezen. Nader onderzoek bevredigde hem echter in deze zijne stelling niet, en hetgeen hij dus in de electricke vloeistof niet vond, hoopte hij in de magnetische te vinden. Het ijzer wordt door bestrijking met eenen magneet magnetisch, dus bestreek hij ook het menschelijk ligchaam op gelijke wijze met den magneet; en daar hij op deze strijkingen bijzondere werkingen zag volgen, schreef hij deze aan de magnetische kracht zijner ijzere of magnetische staven toe. En alhoewel hem de ontdekkingsverder leerde, dat deze staven ter voortbrenging dier uitwerkselen geen noodzakelijk vereischte waren, maar deze even eens plaats hadden, als de strijkingen slechts met de hand geschieden; bragt hem dit echter niet van het denkbeeld, dat de magnetische vloeistof de oorzaak dezer verschijnselen was; maar hij strekte daarop

de magnetische kracht over de geheele Natuur uit, maakte deze tot het verbindings-middel der hemelballen met het menschelijk ligchaam, geloofde, dat deze magnetische kracht op deze aarde, en bijzonder bij den mensch verdierlijkt werd, en noemde haar derhalve dan *dierlijk magnetismus*, in onderscheiding van het *magnetismus des zeilsleens*, wanneer zij door strijkingen zulke bijzondere verschijnselen bij den mensch veroorzaakte.

Gij ziet dus niet slechts, Vriendin! dat eene verhitte verbeelding, dat bijgeloovige denkbeelden die wetenschap hebben aangebragt, waarover wij thans handelen; maar dat deze tevens den naam daarvoor veroorzaakt hebben. Welligt komt U dit vreemd voor, en echter is er voor den beoefenaar van de geschiedenis der uitvindingen, der kunsten en wetenschappen niets vreemds in.

Ik word, zoo dikwijls ik over den oorsprong der handwerken, kunsten, wetenschappen, en nuttige uitvindingen nadenk, bijna werktuigelijk genoopt, om te zeggen: „waarlijk, de dwaasheid des menschen „zal God prijzen.” Een jongeling, die het zijn meisje niet kon vergeven, dat zij zich meer met hare breidpriemen, dan met hem onledig hield, werd daardoor de uitvinder van het zoo allerkunstigst en allernuttigst breidweefgestel. De kruistogten bragten schatten van kennis in Europa aan. De goudzoekende alchimisten deden belangrijke ontdekkingen, en vonden heilzame geneesmiddelen. En een MESMER, die van eene door 't Heelal verbreide stof droomde, waar-
door

door planeten op menschen zouden werken, maakte op verschijnselen opmerkzaam, waarover men nog nimmer verstandig had nagedacht, en ontstak een helder licht voor de algemeene Natuurkunde en de bijzondere van den Mensch.

Blijf dus niet bij den naam van *Magnetismus* hangen, noch besluit uit de eigenschappen van den zeilsteen tot dit verschijnsel, hoe zeer ook eenige werkingen zamenstemmen. Zeker ware het beter, eenen gepasten, de zaak zelve uitdrukkenden naam te bezigen, gelijk men thans in de scheikunde gewoon is; doch daartoe wordt eene kennis van de oorzaak dezès verschijnsels gevorderd, welke wij nog niet bezitten. Hebben wij dan de namen van *oorijzer* behouden, en spreken wij dus van *gouden* en *zilveren oorijzers*, hoe strijdig ook; even weinig, als gij *gouden* of *zilveren* ijzer hierbij zult aannemen, moet gij bij de benaming van *dierlijk magnetismus* U bij den magneet of zeilsteen bepalen; maar veel meer daar onder verstaan *de werking eener onzichtbare, veerkrachtige, ons nog onbekende stof op de zenuwen, waardoor onderscheidene aandoeningen en gewaarwordingen van verwijderde voorwerpen kunnen worden veroorzaakt; op welke stof ook de menschelijke wil vermogen heeft, door welke ziel en ligchaam verbonden zijn, en ook de ééne mensch op den anderen werken, en bijzondere verschijnselen veroorzaken kan.*

Zoo lang wij deze stof en de wijze harer werking niet beter kennen, zal geen gepast woord dezelve kunnen uitdrukken. Dus behouden wij hetzelfde, even

als *electriciteit*, als *galvanismus*, als *magneet*, als *zwaarte* niet uitgaande van de eigenlijke beteekenis of naamsdooftsprong, maar als een kunstwoord, waaronder wij steeds een bijzonder, eigensoortig dierlijk verschijnsel verstaan.

DERDE BRIEF.

Dat U het laatste van mijnen voorgaanden niet duidelijk genoeg geweest is, om U een volkomen denkbeeld van het dierlijk Magnetismus te vormen, verwondert mij geenszins. Veel meer wordt er vereischt, om zelfs daartoe den grondslag te leggen, en nog veel meer om het dierlijk Magnetismus zelf te kennen. Ik zal met het eenvoudigste beginnen; welligt gaat U dan langs hoe meer licht op.

De volmaakt wijze Schepper heeft ons en anderen dieren zintuigen gegeven, waardoor wij in verband gebracht worden met de lichamen buiten ons, of, met andere woorden, waardoor wij van die lichamen indrukken of aandoeningen ontvangen kunnen. Dus is het oog om te zien, het oor om te hooren, de neus om te ruiken, den mond om te proeven; terwijl deze zintuigen met zenuwen voorzien zijn, welke aangedaan moeten worden, en die aandoeningen tot het algemeene gewaarwordings werktuig en de ziel overbrengen. De zenuwen, die over het geheele ligchaam

ver-

verspreid, doch bijzonder in de vingers aanwezig zijn; maken het zintuig des gevoels, die der laatste dat van tastend gevoel. Eenigen van deze zintuigen werken op eenen grooten afstand, anderen moeten onmiddellijk worden aangedaan. Dus proeven wij, hetgeen wij in den mond nemen; wij voelen, hetgeen wij aanraken of betasten; doch wij hooren het geluid, dat ver van ons ontstaat, en wij zien vele lichamen op nog veel verderen afstand.

Altijd echter moeten de zintuigen indrukken ontvangen, of derzelve zenuwen worden aangedaan; en waar dus geene onmiddellijke aanraking plaats heeft, moet er eene middenstof zijn, die de indrukken veroorzaakt. Dus ruiken wij, omdat de fijnste deeltjes dier lichamen, welke wij door den reuk ontdekken, in de lucht zweven, en de reukzenuwen prikkelen.

Hier is dus nog geene middenstof; wij ruiken door onmiddellijke aanraking der riekende deelen. Maar bij het gehoor heeft geene onmiddellijke aanraking van het geluid gevend ligchaam plaats. Wij hooren op uren afstands, en de lucht is algemeen de middenstof, waardoor het geluid tot ons overgebracht wordt. Het gezigt strekt zich veel verder uit, bijzonder zoo wij tot den Sterrenhemel opklimmen, en wij ontvangen indrukken van, wij worden in verband gebracht met lichamen, die millioenen, millioenen mijlen van ons verwijderd zijn; met andere woorden: wij zien dezelve.

Gelijk dus alle indrukken, alle gewaarwordingen, alle aandoeningen door de zenuwen ontstaan, zoo moeten daartoe de zenuwen steeds middellijk of onmid-

middelrijk worden aangedaan; terwijl er middenstoffen voorhanden zijn, gelijk de lucht en het licht, die ons ver afgelegene voorwerpen of werkingen doen kennen.

De fijnheid dezer zintuigen is niet slechts bij verschillende dieren, maar ook bij de menschen zeer onderscheiden. De ééne hoort scherp, de andere is hardhoorig; de ééne ziet op verren afstand, de andere slechts nabij; de ééne mist schier het zintuig des reuks, en de andere kent er de waarde en gehalte des gelds door.

Met deze werkingen zijn wij nu bekend, bekend van der jeugd af; van daar, dat zij ons niet meer treffen, dat het ons niets wonderlijks is, dat de oogzenuw ziet, de zenuw des oors hoort; dat het licht de middenstof is, waardoor wij zien, de lucht, waardoor wij hooren. Maar kent ook een blindgeborene het zintuig des gezichts? kent hij ook het licht? kan hij zich ook een denkbeeld vormen, wat het is, te kunnen zien? — voorzeker niet. Heeft echter de blindgeborene regt, om te zeggen: er kan geen zintuig zijn, 't welk ons kennis geeft van lichamen, die millioenen mijlen van ons zijn; zulke zenuwen zijn er niet voorhanden; er kan geene middenstof zijn, die ons met dezelve in eenige betrekking brengt, en daarvan indrukken zou kunnen veroorzaken? — Even weinig zeker. Stel nu eens, dat wij allen het gehoor misten, en wij zouden van geluid en geluids voortplanting niets weten. Zoo wij bij het ééne of andere schepsel eens iets daarvan vernamen, zou ons

ons dit niet bijzonder, niet onbegrijpelijk voorkomen? zou het niet iets zijn, waarvan wij ons geen denkbeeld konden vormen, juist omdat wij dat zintuig niet bezaten, en dus noch de middenstof kenden, waardoor er op gewerkt wierd, noch de wijze van werking wisten?

Zou het dus niet wel mogelijk zijn, dat er dieren met andere zintuigen gevonden worden, dan wij hebben, en die wij kennen? Zou het ook niet wel mogelijk zijn, dat andere middenstoffen kunnen werken, dan wij tot dus ver gekend hebben; dat zij op andere zenuwen indrukken kunnen maken, dan die wij als de eenige zintuigen steeds beschouwd hebben; dat zij op eene andere wijze werken, dan wij ondervonden hebben? —

Een volgende zal dit mogelijke bevestigen.

VIERDE BRIEF.

Waar door is het, dat een vliegend of loopend dier zich niet stoot tegen hetgeen denzelfden in den weg is, maar steeds door wendingen en rigtingen dit voorkomt? — Een ieder zal zeker antwoorden: wel, door het gezigt; een vliegende vogel, een loopend dier ziet hetgeen in den weg is, en vermijdt het dus in vlugt of loop. Hoe gepast ook dit antwoord moge zijn, mag men er echter het omgekeerde niet door aannemen,

men, dat, namelijk, de dieren in hunnen loop, de vogelen in hunne vlugt zich zullen stoten, zoo zij van het gezigt beroofd zijn.

SPALLANZANI, een Italiaansch beroemd Natuurkundige, was de eerste, die deze zoo vele verwondering verwekt hebbende waarheid proefondervindelijk bewezen heeft. Gij kent zeker de snelle vlugt en veelvuldige wendingen, die vledermuizen maken, en deze dieren beroofde SPALLANZANI, en na hem andere natuuronderzoekers, van het gezigt, als door de oogen uit te steken, of met heet zegellak toe te schroeijen en te bedekken (zelfs bij de vledermuis zal deze daad voor ons gevoelpijnlijk zijn); en echter vlederden zij in onderscheidene vertrekken rond, zonder zich aan iets te stoten, ja wisten zelfs hunne wendingen en rigtingen tusssen gespannene draden door te nemen, zonder dezelve te raken, al ware het ook, dat daartoe de vlerken moesten worden ingetrokken. Deze proeven zijn zeer dikwijls en met eene menigte van deze dieren herhaald, en de onderscheidene onderzoekers der Natuur, die ze gedaan hebben of mededeelden, waren genoodzaakt, tot gewaarwordingen bij deze dieren te besluiten, die uit geene der bekende zintuigen ontstaan: immers verdere onderzoekingen leerden ook, dat noch het gehoor, noch de reuk in dezen ter onderrigting dienden.

Onder de viervoetige dieren heeft men gelijke proeven met katten en konijnen genomen. Deze blind gemaakt zijnde, zag men in eene kamer loopen, die door los staande boeken in vele gangen verdeeld was,

en

en zij wisten hunne rigtingen zoo wel te nemen, dat geene boeken omvergeworpen wierden.

Ook kent men dieren, die van oogen geheel verstoken zijn, gelijk sommige *mosfelen*, *nalden* en *veelvoeten*; en echter strekt zich hun waarnemings vermogen tot aanmerkelijke afstanden uit.

Gij ziet dus uit deze waarnemingen en proeven, die men voor lang reeds gedaan heeft, en die steeds onverklaarbaar waren voor de schranderste Natuuronderzoekers, omdat men nog van geene middenstof wist, die ook anders op de zenuwen kan werken, dan door de ons bekende zintuigen, dat wij geenszins regt hebben, om te stellen, dat alle indrukken en gewaarwordingen door de vijf zintuigen moeten worden aangebragt; of dat er geene andere middenstoffen op de zenuwen zouden kunnen werken, en door de zenuwen aandoeningen en denkbeelden aan het algemeen gewaarwordings werktuig of de ziel mededeelen, dan lucht en licht.

Ik maak geene zwarigheid, eene reeks van andere, voor eeuwen reeds gekende, maar tot aan onze tijden onverklaarbare verschijnselen hiermede in verband te brengen.

Een ieder weet, dat vele aasvretende dieren hunne prooi op eenen grooten afstand ontdekken; dat paarden en honden uren ver een oud verblijf, of eenen vorigen bezitter weder kunnen opzoeken en vinden. Men schreef dit wel aan eenen onbegrijpelijk scherpen reuk toe, maar die reuk moest waarlijk onbegrijpelijk zijn voor eene reeks van bekende gevallen; en moet men er niet geheel mede in de war komen, wanneer die die-

rem

ren niet hun eens betreden pad houden, maar wegens diepen, vaarten of geflotene fteden geheele omwegen moeten maken, en langs paden hun verblijf weder vinden, die zij nimmer betreden hebben? — iets, waarvan zoo vele voorbeelden bekend zijn, dat ik te vergeefs eenigen zou bijbrengen.

De trekdieren leveren ons niet minder merkwaardigs in dezen op.

De fperwer in de lucht weet zijn' gezetten tijd. De zwaluw; tortelduis en ooijevaar — zij keeren in elke lente weder.

Hierbij erkende men het ongerijmde, om aan fijneren, fcherperen reuk te denken. Immers riekende uitvloeifels van Senegal, werwaarts de zwaluwen, — van Egypte en Abysfinie, werwaarts de ooijveers heentrekken, aan te nemen, gevoelde men, dat te ongerijmd was. Maar nu nam men zijne toevlugt tot het woord *infinct*, en hiermede zouden de togten der vogelen, de reizen van den *lemming* in Lapland en Siberien verklaard worden; doch gij oordeelt te wel, gij gevoelt te fijn, om niet terftond in te zien, dat dit woord juist het bewijs der onkunde van de oorzaak in dit, zoo vele eeuwen met verwondering waargenomene verfchijnfel oplevert.

Laten wij verder denken aan het voorgevoel veler dieren van weersverandering, en de daarnaar zelfs ingerigte werkzaamheden.

Alleen de spin wil ik in dezen maar ten voorbeelde bijbrengen, uit welker webben men beter het ophanden zijnde weêr kan opmaken, dan uit den besten Barometer.

Dit

Die vloot uit het zoo fijne gevoel dier dieren voort, zegt men nu; — maar welke stof werkt alzoo, en waarop werkt zij?

Genoeg in dezen, om u uit gewone, reeds lang gekende verschijnselen en bijzonder genomene proeven te overtuigen, dat de gewone zintuigen niet de eenige zijn, die indrukken ontvangen, die gewaarwordingen aanbrengen, die verband met verwijderde voorwerpen daarstellen; alsmede, dat er middenstoffen zijn moeten, die op het dierlijk ligchaam werken, welke men voorheen niet gekend heeft.

VIJFDE BRIEF.

Om nader tot ons onderwerp te komen, zal ik van het dier tot den mensch overgaan: want ook bij dezen vinden wij lang bekende verschijnselen, die ons ter opheldering en regte kennis van het dierlijk magnetismus zeer te pas komen.

Ik zou met de zoogenoemde lijkdooorns of *exteroogen* kunnen beginnen, die voor velen zulke goede wikkels zijn; doch zoo dit voor u te onkiesch mogt wezen, zoo vergun mij toch van de aandoeningen te spreken, die sommigen gevoelen in gewond geweest zijnde ligchaamsdeelen bij bijzondere tijden, voornamelijk ook bij weersverandering, en waardoor zij in

hunne voorzeggingen zeldzamer, dan de weerglazen, falen. Doch vooral wil ik u opmerkzaam gemaakt hebben op de indrukken, die sommige, bijzonder histerike, personen van voorwerpen ontvangen, welke zij niet verdragen kunnen, zonder dat met mogelijkheid die gewaarwordingen door de zintuigen kunnen ontstaan. Gij herinnert u zeker hier terstond, die ons wel bekende dame, welke de tegenwoordigheid eener kat ontdekt, hoe verborgen zij ook wezen moge. Ja waart gij ook niet tegenwoordig, toen zij stellig dit dier verklaarde ergens in huis te zijn, en men het echter te vergeefs zocht, tot dat men hetzelfde eindelijk op den zolder vond? hoe haar angst ophield, toen men de kat buiten gebragt en weggejaagd had? Dit U en mij zoo wel bekend en zelf ondervonden voorbeeld zou met vele anderen vermeerderd kunnen worden, en ik zou weder van de menschen tot de dieren kunnen overgaan, en aan de verstijvingen gedenken, die vele dieren in de nabijheid van de ratelslang treffen. Ja een vink, die ik op mijne studeerkamer had, deed mij altijd zeker door zijne onrust en gefluit eene kat vermoeden, hoewel deze nier in het gezigt des vogels kwam. Ook deze en vele soortgelijke verschijnselen zouden bijgebragt kunnen worden, zoo in veelheid, en niet in kracht het bewijs gelegen ware.

Daar het ons ook ter verklaring van het dierlijk magnetismus niet slechts noodig is, overtuigd te zijn, dat er gewaarwordingen kunnen plaats hebben, die niet door de gewone zintuigen worden aangebragt, en

en er onzichtbare, veerkrachtige stoffen kunnen zijn, die op de zenuwen werken, welke wij nog niet kennen; maar wij ook voorbeelden moeten hebben van de scherpte en juistheid der gewaarwordingen, waarvan wij ons met onze gewone zintuigen geen denkbeeld kunnen vormen; zoo wil ik u onder velen ook hiervan eenige voorbeelden bijbrengen.

Dat blinden de kleuren door het gevoel onderscheiden, is dikwijls gebleken en algemeen bekend; minder bekend is het, dat men het onderscheid der metalen door den reuk, zoo als men schrijft, ook kan kennen.

MARTIALIS spreekt van eenen man, die alzoo echt Korinthisch ertz van andere onderscheidde. Indiaansche Kooplieden zouden, volgens de berigten van vele reizigers, door den reuk valsch geld van echt kunnen onderscheiden.

MARCOMARCI maakt melding van eenen monnik te *Praag*, die, hetgeen men hem in de hand gaf, door den reuk ontdekte, wien het toebehoorde, of wie het aangeraakt had. Tevens zou hij door dat zintuig deugdzaame van ondeugende, en in 't bijzonder zeer kuifche menschen hebben kunnen onderscheiden.

De gidfen, die den reiziger op den weg van *Smirna* of *Aleppo* naar *Babylon* geleiden, hebben midden in de woestijne geen ander teeken ter zekerheid van hunne koers, bij voorbeeld in stikdonkere duisternis, dan de reuk des zands. „Mischien,” zegt de steller hiervan, „zijn het de kleine planten, die aldaar wassen, „welke hun dit kenteeken geven.”

Hoe dit ook zijn moge, deze bijgebragte voorbeelden leeren, dat er gewaarwordingen kunnen plaats hebben, die geenszins algemeen zijn; en het is in dezen om het even, of men dezelve aan eene schier on-eindige fijnheid des reuks, dan aan indrukken, op eene andere wijze, en door eene andere werkende stof verkregen, wil toekennen. Het laatste geloof ik ook aangaande de bijgebragte voorbeelden het liefst, en men zal den reuk als oorzaak hebben aangenomen, omdat men niets beters ter verklaring wist te geven. Denk dan slechts hierbij aan de fijnheid en scherphheid der gewaarwordingen, waardoor dan ook, aan het gewaarwordings werktuig medegedeeld.

Z E S D E B R I E F.

Zelfskennis is wijsheid, zucht tot verbetering deugd. Wel verre dus, van u te beschuldigen, dat gij nog nimmer over zoo vele, u anders bekende verschijnselen hadt nagedacht, verzekert mij deze uwe edelmoedige bekentenis, dat gij naar wijsheid tracht, en verbetering bedoelt.

Het verblijdt mij zeer, dat mijne twee laatst voorgaande voldoende zijn geweest, om u overtuigend te doen inzien, dat er ook andere gewaarwordingen, dan door middel der gewone zintuigen, kunnen plaats hebben, dat er hiertoe middenstoffen voorhanden zullen zijn

zijn, die op onze gewone zintuigen niet werken, en die wij dus door die zintuigen niet kunnen leeren kennen; met andere woorden: dat wij ook, behalve door onze zintuigen, in verband gebragt kunnen worden met de voorwerpen buiten ons, en daarvan gewaarwordingen ontvangen. Ik zou nu mede het natuurlijk slaapwandelen kunnen voorstellen, als ook onmiddelijk hiertoe betrekkelijk; doch daar dit voorheen wonderbare verschijnsel bekend is, gij geene meerdere bewijzen voor de gegevene stelling behoeft, en dit verschijnsel geheel niet verklaard kan worden zonder kennis der zenuwen, en de werking eener bijzondere onzichtbare, veelkrachtige stof op dezelve; zoo zal ik thans hiertoe overgaan, en dus zeer na aan de verschijnselen van het dierlijk magnetismus komen.

Zonder juist met de Natuurkunde van het menschelijk ligchaam bekend te wezen, weet gij zeker, dat de zenuwen een gewigtig deel van hetzelfde uitmaken, en dat derzelver strekking bijzonder tweeledig is: om, namelijk, vooreerst de spieren volgens onzen wil tot werkzaamheid op te wekken, en, ten tweede, om ons in verband met de voorwerpen buiten ons te brengen, en als boden de daarvan ontvangene indrukken aan het algemeen gewaarwordings werktuig en de ziel mede te deelen. Door de zenuwen zijn dus ziel en ligchaam verbonden, en werken beide wederkeerig op elkander. De zenuwen, bij voorbeeld, van het oog en het oor ontvangen indrukken van de voorwerpen buiten ons, en brengen deze over tot de ziel: alzoo zien en hooren wij. Eveneens werken de zenuwen, volgens den wil

van onze ziel, weder op de spieren, om dezelve werkzaam te doen zijn, b. v. om te gaan, om onze hand uit te strekken, om onze vingers te bewegen enz. Maar nu komen wij tot het groote vraagstuk: waardoor wordt dit door de zenuwen volbragt? — Daar waren er, die dachten, dat dit door trillingen of schommelingen geschiedde, even als de voortplanting van het geluid in de lucht. Anderen namen eene vloeistof aan, die in de zenuwen zou bewogen worden, gelijk het bloed in de aderen; anderen weder dachten aan fijnere veerkrachtige vloeistoffen, zoo als aan de warmtestof, de electrieke, de magnetische stof enz. Ofschoon geen van deze gevoelens met de latere ontdekkingen zamenstemt, is echter dat eener veerkrachtige vloeistof het naast aan de waarheid. Men heeft namelijk de zenuwen niet als buizen, waarin zoodanige stof begrepen is, aan te nemen, maar veel meer als geleiders derzelven.

Doch laat ik u met deze beroemde ontdekking van HUMBOLDT en REIL nader bekend maken. Gij zijt met de electriciteit genoeg bekend, om te weten, dat metaal, bij voorbeeld een kopere stang, niet slechts de electriciteit geleidt, maar dat er ook een electrieke dampkring rondom plaats vindt, die op eenen afstand werkt. Dus ontdekte REIL, dat de zenuwen niet de behouders, maar alleen de geleiders van een fijn prikkelbaar wezen zijn moesten, 't welk in dezelve voortvloeit, en eenen gevoeligen dampkring om haar vormt, door welken zij kunnen worden aangedaan zonder onmiddellijke aanraking. VAN HUMBOLDT bewees ver-

vol-

volgens deze stelling oogenfchijnlijk door het galvanismus, of de metaalprikkeling: want metalen vertoonden ook hunne werkzaamheid op zenuwen of spieren zonder onmiddelijke aanraking, en bij doorgesneden zenuwen, welker einden op $\frac{1}{2}$ lijnen van elkander' verwijderd waren, werden, bij aanraking van het ééne einde, evenwel in de spieren aan het niet geprikkelde einde hevige zamentrekkingen voortgebragt; terwijl, 't welk alle opmerking verdient, eene tusfchen de zenuw-einden gehoudene glasplaat alle werking wegnam, ten bewijze, dat het glas geen geleider voor deze onzichtbare vloeistof is.

Daar ik vrees, voor u onverftaanbaar te zullen worden, zoo ik u over het zenuwftelfel phijfiologisch onderhield, en alzoo over zenuwknoopen en zenuwvlechten fprak; zoo wil ik flechts hiérvan zoo veel bijbrengen, als tot verftand van het dierlijk magnetismus bijzonder vereifcht wordt.

De veertig paren zenuwen, welke in het menfchelijk ligchaam gevonden worden, ontfpringen wel allen uit de herfenen en het ruggemerg, 't welk als eene verlen-
ging der herfenen kan worden aangemerkt; doch de zenuwen maken op zich zelve ook een bijzonder ftelfel uit, 't welk van het herfenftelfel onderscheiden is, alhoewel beide met elkander verbonden zijn. Bijzonderlijk is er een weeffel van vele zenuwen bij den hartkuil, 't welk men om zijne gedaante den naam van *zonnevlecht* gegeven heeft, in welke zonnevlecht eene menigte van andere zenuwen wortelt, zoodat hetzelfde daardoor op dezen kan werken, en er als heerschap-

pij over voeren. Dus staat de zonnevlucht, bijzonderlijk in eenen zieken toestand, in veelvuldige betrekking tot de hersenen, en heeft daarom ook den naam van *buikherfenen* verkregen.

Gelijk nu uit de proeven van REIL en HUMBOLDT overtuigend gebleken is, dat iedere zenuw eenen gevoeligen dampkring heeft, waardoor zij ook buiten haren ligchamelijken omvang werkzaam kan zijn; zoo moet hetgene allen deelen gemeen is, ook het geheel toekomen. Een gevoelige, veerkrachtige, allerfijnste dampkring omringt derhalve geheel het ligchaam; voor deze stof zijn de zenuwen geleiders, en wanneer door middel der zintuigen in den gewonen staat des waken den levens indrukken ontvangen worden, brengen de zenuwen dezen daardoor tot de ziel over. Doch wanneer het hersengeftel onderdrukt is, en de zintuigen niet aangedaan worden, zoo als in den slaap; dan is het zenuwftelfel heerschend, deszelfs gevoelige dampkring kan dan indrukken van de buitenwereld ontvangen, en den mensch met dezelve in verband stellen.

Eene proef, die gij gemakkelijk kunt nemen, zal ik u ten besluite van dezen nog opgeven. Wanneer gij met den vinger, of nog beter met eene metalen staaf eenige malen van boven naar beneden over den ontbloeten arm eens slapenden op den afstand van eenen halven duim strijkt, zoo zal de slapende onrustig worden, gewoonlijk den arm vrijen, en bij voortzetting der proef eindelijk ontwaken. Het hersenftelfel is in den slaap werkeloos; het zenuwftelfel heeft nu de heerschappij; gij werkt door uw strijken op den zenuw-

damp-

dampkring, en brengt daardoor die prikkelingen of aandoeningen voort.

In 't kort: twee stelsels, dat der hersenen, en dat der zenuwen, of zenuwknoopen, in de zonnevlecht voornamelijk aanwezig, hebbe men aan te nemen. De gewone zintuigen zijn met het hersenstelsel verbonden; op het gezigt en op het gehoor werken licht en lucht. Dit stelsel is het algemeen heerschende. Het zenuwknoopenstelsel, en bepaaldelijk de zonnevlecht wordt niet door de gewone zintuigen, of door licht en lucht, maar door eene allerfijnste veerkrachtige vloeistof, die hetzelfde omringt, aangedaan, en ontvangt daardoor indrukken. In bijzondere ziekelijke gesteldheden kan het hersenstelsel onderdrukt worden, en het zenuwknoopenstelsel verkrijgt de heerschappij. Zoodanig is het met de slaapwandelaars, waarvan de geschiedenissen alomme voorhanden zijn. Deze ontvangen dus alle indrukken, zien en hooren door het zenuwknoopenstelsel, door middel van eene allerfijnste veerkrachtige stof. Deze zelfde staat kan verwekt worden; men kan het hersenstelsel onderdrukken, aan het zenuwknoopenstelsel de overhand geven, en door den gevoelligen zenuwdampkring op de ziel werken. — Zie daar het *Dierlijk Magnetismus*!

Z E V E N D E B R I E F.

Vergun mij thans eene korte zamentrekking van hetgeen ik in mijne vorigen bijzonder heb willen doen kennen, als:

1. De gewone zintuigen zijn bestemd, om ons met de voorwerpen buiten ons in verband te stellen, en de ziel daarvan denkbeelden of bewustheid te geven.

2. De zenuwen ontvangen die indrukken, en brengen ze over tot de ziel; terwijl deze wederkeerig door de zenuwen op het ligchaam werkt, en overeenkomstig met den wil deszelfs werkzaamheden regelt.

3. Er moeten middenstoffen zijn, welke op die zintuigen, of derzelver zenuwen werken, welke niet door onmiddellijke aanraking indrukken ontvangen, zoo als van afgelegene voorwerpen. Dus is voor het gezigt het licht, voor het gehoor de lucht.

4. Er is eene onzichtbare, veerkrachtige, allerfijnste vloeistof, die zelfs op eenen afstand op de zenuwen werkt, waarvan de zenuwen geleiders zijn, waardoor ziel en ligchaam op elkander werken, en die eenen gevoeligen dampkring om de zenuwen vormt.

5. Er kunnen indrukken ontvangen worden, er kan verband met de voorwerpen buiten ons plaats hebben
door

door middel van dezen gevoeligen zenuwdampkring, waarbij de gewone zintuigen niet worden aangedaan, maar die het zenuwstelsel, en bijzonder de zonnevlecht ontvangt, en tot de ziel overbrengt. Bij deze bewezen waarheden voeg ik nu nog:

6. Dat, hoe grooter de levenskracht bij een dier is, ook dies te grooter de gevoelige dampkring van deszelfs zenuwen zijn zal; en eindelijk:

7. Dat de mensch door zijnen wil even zoo wel door dien zenuwdampkring op anderen kan werken, als daardoor zijne ziel op zijn ligchaam werkt, en dat hij alsdan bijzondere, eigensoortige werkingen op ziel en ligchaam kan veroorzaken. Dit laatste noemt men het *dierlijk magnetismus*, en tot de verschijnselen daarvan zal ik thans met U overgaan.

Was het mijn doel, U het dierlijk magnetismus in zijne behandeling en uitwerking geheel te doen kennen, het zou gepast zijn, met de vereischten, die een Magnetiseur moet hebben, te beginnen; de ziekten op te geven, tot welker genezing het Magnetismus bijzonder heilrijk schijnt te zijn; de wijze van werking zou voorgesteld moeten worden, en eindelijk zouden de algemeene en bijzondere verschijnselen bij de magnetische bewerking naar orde moeten worden voorgedragen. Doch uit mijnen eersten is U gebleken, dat ik alleen het magnetismus als een Natuurverschijnsel in dezen beschouwen wil, hetwelk in zijne meest verwonderlijke verschijnselen zal worden opgehelderd.

Het volgende te overwegen zal dus voor ons oogmerk genoegzaam wezen.

1. De

1. De ééne mensch kan, zoo hij wil en geloof, onder zekere manipulatiëen, op den gevoeligen zenuwdampkring van eenen anderen invloed krijgen, bijzondere aandoeningen naar ziel en ligchaam veroorzaken, en het vermogen erlangen, om zelfs op eenen afstand, en alleen door te willen, slaap en eigensoortige ziels en ligchaams aandoeningen te veroorzaken.

2. De gemagnetiseerde wordt hierin afhankelijk van den magnetiseur. Hij ontvangt kennis van de dingen buiten hem, niet door de gewone zintuigen, maar door het zenuwstelsel, en bijzonder door de zonnevlecht; hij staat door den zenuwdampkring met de buitenwereld in verband, en kan er ook kennis door verkrijgen van zijne eigene inwendige bewerktuiging. Er kan eene vereeniging van vermogen ontstaan, waaruit eene hoogere maat en meer zuiverheid van gevoel, en eene snellere en gemakkelijker werking, des verstands voortkomt.

3. Die gevoelige zenuwdampkring kan, als eene allerfijnste veerkrachtige stof, zich uitbreiden, en daardoor zelfs van zeer verwijderde voorwerpen het zenuwstelsel indrukken geven.

4. Deze zenuwstof staat met de levenskracht in de naauwste betrekking, heeft dus door de verbreking van het evenwigt een zeer werkzaam vermogen op de veranderingen van het ligchaam, en wordt daardoor geneesmiddel voor onderscheidene ziekten.

Gij ziet dus, Vriendin! hoe naauwkeurig de meest treffende verschijnselen van het dierlijk magnetismus samenstemmen met lang gekende en waargenomene verschijnselen.

schijnfelen, zoo als ik deze in mijne vorigen heb opgegeven, en tot korte stellingen in dezen zijn te ruggebragt.

Die dus gemagnetiseerd wordt, gevoelt in den beginne meestal warmte bij de aangeraakte deelen, bijzonder op de maag. Er ontstaat loomheid, zwaarte in het ligchaam, trekking in de oogleden; bij voortgezette manipulatieën slaap, eerst kort, vervolgens langer; en deze klimt zelfs tot twee uren en meer op. Het hersenstelsel is onderdrukt, het zenuwstelsel werkt. De slaap is daardoor onderscheiden van de gewone; gewone opwekkingen, als roepen, schudden, werken niet; er hebben andere werkingen plaats, die uit het verband met den magnetiseur, en uit deszelfs invloed op het zenuwstelsel door den zenuwdampkring ontstaan. De gemagnetiseerde is, als 't ware, een deel van den magnetiseur. Alleen zijn wil, zijn blik verwekt reeds slaap, of crisis. De gemagnetiseerde in dezen staat hoest, niest, drinkt enz.; wanneer de magnetiseur dit doet. De tijd van slapen wordt op het naauwkeurigst bepaald. De vragen van den magnetiseur worden door het zenuwstelsel gehoord, ('t welk nu ook ziet, bijzonder bij de zonnevlecht) en zeer juist beantwoord. Het gevoel is verijnd. Voorgaande gebeurtenissen worden op het levendigst herinnerd. De oorzaak der ziekte wordt opgegeven, en de gepaste middelen ter herstelling worden voorgedragen. Enkelen verkrijgen het vermogen, van hunne eigene inwendige zamenstelling duidelijk te zien, en komen tevens met ver verwijderde voorwerpen in verband.

Zie

Zie daar eenige algemeene trekken van de verschijnselen, die het dierlijk magnetismus oplevert; allen, behalve het laatste, 't welk men *helderziendheid* noemt, en schaars waargenomen wordt, zelf ondervonden; allen, en daaronder ook het laatste, op zoo vele proeven, op zoo vele ondervindingen steunende, dat het de verachtelijkste dwaasheid en grootste ongerijmdheid zou zijn, omtrent dezelve eenig ongeloof te koesteren. Dan, Vriendin! dit houde U niet te rug, om vrijmoedig alle uwe bedenkingen, alle uwe zwarigheden op te geven: want juist daardoor is er gelegenheid, om nog nader te ontwikkelen, meer toe te lichten, en door gewone verschijnselen op te helderen, wat U welligt nog niet bevattelijk genoeg mogt wezen. De botfing der meeningen zal de waarheid doen uitkomen.

A C H T S T E B R I E F.

Zoo eene dwaling door algemeenheid verschoning kan vinden, hoe zeer er ook niets tot hare regtvaardiging kan worden bijgebracht; dan zeker is het de uwe. Dat bij de aanwending van het dierlijk magnetismus *bijzonder willen en gelooven* gevorderd worden, beschouwt men als iets zoo zeldzaams, zoo vreemds, zoo onbegrijpelijks, dat men er uit het dagelijksche leven niets gelijksoortigs van meent te vinden; en echter is er niets in het dierlijk magnetismus, 't welk met de alledaagsche verschijnselen meer zamenstemt, en op mecr-

meerdere ondervinding steunt, dan juist dit. — Het voldoet mij grootelijks, dat gij uwe bedenkingen vrij uit mededeelt, en mij daardoor gelegenheid gegeven hebt, om bij eenige bijzondere stukken ons nader te bepalen.

„Hoe? door *willen* en *gelooven* moet de invloed van het dierlijk magnetismus bijzonder werken?” — O ja: hier kan geene te groote kracht, geene te uitgebreide beteekenis aan *willen* en *gelooven* gegeven worden.

Om ons in geene wijsgerige bespiegelingen te verdiepen, zal ik U niet afgetrokken over den *wil* van den geest, en deszelfs invloed op onze handelingen, noch met het algemeen groot vermogen van *gelooven* onledig houden; maar ook in dezen slechts de ondervinding raadplegen, en daadzaken bijbrengen. Vroegere en latere geschiedenissen bieden hier overvloedige bewijzen aan; bewijzen, niet tot enkelen, maar tot velen betrekkelijk. De Romeinen eerbiedigden godspijken en voortekens; en welk eenen invloed had niet het geloof aan die voorzeggingen op de heerlegers! — Was de overwinning beloofd, men was schier van de overwinning zeker, en de aanvoerders der legerbenden zorgden, een zoo veel vermogend geloof levendig te houden, als meer daarstellende, dan talrijke manschappen en kracht van wapenen. De jongste kriegsbedrijven kunnen van het vermogen van geloof en vertrouwen gelijke voorbeelden opleveren. Van hier de waarachtige flelling: zegevierende legers zijn dubbel sterk; terugwijkende dubbel zwak. Doch andere, den enkelen mensch meer betreffende voorbeelden zal ik aanvoeren.

Dat

Dat ongelukkig slagtoffer van bijgeloof en bedriegrij, waarover wij te zamen wel gesproken hebben, komt mij al aanstonds voor den geest. Eene vrouw liet zich waarzeggen of wikkē; de bedriegster bepaalde den dag en het uur van haren dood. Hoewel met lichtzinnigheid aangehoord, maakte echter die voorzegging eenen bangen indruk; deze nam allengskens toe, en had werkelijk op den bepaalden dag den dooden gevolg. Gelijk hier geloof en vertrouwen verschrikkelijk werkten, zoo zijn ook de voorbeelden niet schaars van weldadigen invloed. Wie is er, die niet weet, dat de afschrijving der koorts dikwijls de koorts, die voor geene geneesmiddelen zelfs wijken wilde, verdreven heeft? — Men geloofde! — Ja, voor twee dagen verhaalde mij nog een achtenswaardig Leeraar, dat hij meermalen de kiespijn verdreven had op eene wijze, die hem geenen twijfel overliet, of de uitwerking was aan het vast geloof alleen toe te schrijven. U N Z E R brengt in het 52ste vertoog van den *Arts* voorbeelden bij van lieden, die meenden eene purgatie, zweetdrank, of braakmiddel te hebben ingenomen, en bij wien het geloof dezelfde uitwerking deed, als of zij die werkelijk gebruikt hadden. Ik wil nog nader komen. Uwe dienstmaagd heeft hare hand verstuikt, toen zij, deze ter oppomping van water aan den zwengel slaande, geloofde, hiertoe eene bepaalde kracht van noode te hebben. De pomp had ondertusschen het water laten loopen, en dus viel hare hand met die te groote kracht, die haar geloof aan dezelve toegkend of gezonden had, plotseling met den zwengel

maar

naar beneden, omdat er de tegenstand niet was, naar welks berekening haar geloof kracht naar hare hand had toegezonden. — Iemand meent een gewigt van 50 ponden voor zich te zien; hij wil dit ter verplaatsing in de hoogte tillen. Het geloof aan een gewigt van 50 ponden doet zijnen arm met eene geëvenredigde kracht werken; doch het heeft de gedaante slechts van zulk een gewigt; het is van ligt hout gemaakt; hij vat het aan, tilt het op, en slaat achter over.

In dezen grenst gelooven onmiddelijk aan het meer ingespannen willen. Ook dus een enkel voorbeeld nog hiervan. Gij weet, dat wij naar onzen wil onze hand en onze vingers bewegen; dus oefent de ziel haren wil door de zenuwen op die spieren, en wij zenden eene kracht naar onze hand of vingers toe, bepaald door den wil en geëvenredigd aan de volbrenging des begeerden werks. Vordert het werk vele kracht, zoo zendt onze wil ook vele kracht naar onze vingers. Eene ziels aandoening of werkzaamheid brengt dus eene lichamelijke werkzaamheid voort, en het vermogen van uwen wil strekt zich tot aan de uiterste einden van uw ligchaam, tot uwe vingers, uit. Maar waarom kan het zich ook niet buiten onze vingers, en dus nog verder uitstrekken? 't welk dies te minder onbegrijpelijk, dies te minder verwonderlijk is, daar wij weten, dat eene allerfijnste vloeistof niet slechts door de zenuwen, als geleiders, gaat, maar ook dezelve omringt, en er eenen dampkring om vormt.

Zeg nu vrij uit: Is het verwonderlijker, onbegrijpelijker, onmogelijker, dat uw wil, uw geest door

EERSTE STUKJE.

C

eene

eene allerfijnfte vloeistof buiten de grenzen van uw ligchaam en op anderen werkt, dan dat hij werkt op de spieren van uw eigen ligchaam, deze prikkelt, en in beweging brengt? — Bovendien heb ik U gezegd, dat door het rapport of verband, 't welk door middel van den gevoeligen zenuwdampkring de magnetiseur op den gemagnetiseerden verkrijgt, de laatste als een deel van den eersten moet worden aangemerkt.

„Een aanslaarend oog, ja zelfs de wil van den magnetiseur kan slaap verwekken: hoe onbegrijpelijk!” — Even zoo onbegrijpelijk, als honderd andere natuurverschijnselen, en ook niets meer; wellicht niet verwonderlijker, dan hoe het heulzap slaap veroorzaakt. De magnetische slaap is bijzonder, geheel van de gewone onderscheiden. Hier werkt bepaaldelijk het zenuwstelsel met deszelfs dampkring, in onderscheiding van het hersenstelsel. De werking is bijzonder, eigenfoortig; maar zoo vinden wij te veel in het dierlijk ligchaam, dan dat wij niet met het ongeloof onze onkunde daaromtrent openbaren zouden.

„De magnetisering moet op den bepaalden tijd plaats hebben, zullen er geene gevaarlijke toevallen ontstaan. De gemagnetiseerde ontwaart dien tijd door bijzonder onrustig gevoel.”

Verklaar mij, hoe de derdendaagfche koorts de nauwkeurigste tijdorde houdt, en ik zal dit magnetisch verschijnsel zeldzaam noemen.

„Hoe kan de gemagnetiseerde hoesten, niezen, drinken, wanneer dit door den magnetiseur geschiedt?”

Gij, die geene vreemdeling in de muziek zijt, weet,
dat,

dat, wanneer twee zamenstemmende speeltuigen nabij elkander staan, en men de snaren van het ééne aant-raakt, de zamenstemmende snaren van het andere van zelf geluid geven. Het verband, hetwelk de magnētiseur met den gemagnetiseerden in den slaap heeft, neemt hier al het onbegrijpelijke weg.

„Hoe kan men toch aannemen, dat iemand anders kan zien, dan met het oog, en anders hooren, dan met het oor? Hoe kunnen ooit de vingers, de maag of het daar liggend net van zenuwen zien en hooren?

Duizenden, die zich nu over dit verschijnsel, als geheel vreemd en onbegrijpelijk, verwonderen, zouden wij kunnen vragen, of zij dan weten, hoe het oog ziet, en het oor hoort. Doch vergun mij hier eens eene gelijkenis.

Gij zijt gewoon, op uwe bovenkamer den vreemden langs eenen buitentrap tot U te doen komen, terwijl er iemand in de zijkamer is, om denzelven de deur te openen, en den weg te wijzen. Doch uw buitenopgang is afgebroken, en uw gewone bediende afwezig. Er komt echter iemand, en deze verlangt bij U te zijn; hij meldt zich bij uwe dienstmaagd aan. „Heb de goedheid, zegt zij, „om door het huis naar boven te gaan; zoo zult gij ook mijne Juffrouw kunnen spreken.” Behoef ik U deze gelijkenis op te helderen? Oog en oor zijn onze gewone bedienden; zij brengen door hunne zenuwen de berigten tot het gewaarwordings-werktuig. Doch in den magnetischen slaap zijn die bedienden afwezig, en de trap tot den opgang naar de ziel is als afgebroken. Men meldt zich nu elders

aan, en wel bij de zonnevlecht, en derzelver gevoelige dampkring geeft ook aan het gewaarwordings werktuig het noodige berigt.

Dit zij voor tegenwoordig genoeg. Verwacht ten eersten verdere ophelderingen.

N E G E N D E B R I E F.

Ik zal den loop uwer bedenkingen in dezen weder volgen.

„Men ziet het bedekte, verborgene door kleederen en alles heen!”

Dit verwonderlijke ontstaat uit de overbrenging van het gewone zien tot dit zien; doch zoo spoedig gij slechts aan het hooren denkt, vervalt van zelf het zeldzame. Immers wij kunnen in onze geslotene huizen door dikke muren, door hout en glas en steen het geluid van buiten waarnemen. En hier hebben wij in dezen fijnen zenuwdampkring eene stof, die in de lichamen door te dringen met de electriciteit, de warmtestof en de zeilsteenstof overeenkomt. Gij weet, dat de warmtestof zeer gemakkelijk door ijzer en koper dringt, gelijk ook de electriciteit; en dat de zeilsteenkracht door alles, behalve door ijzer, heengaat. Even zoo dringt deze zenuwstof door vele lichamen, die dezelve even min stuiten, als het glas het licht, het metaal de warmte, of de electriciteit; en dus worden

den de buik- of andere zenuwen door middel van den gevoeligen dampkring, door kleederen of andere lichamen heen, even zoo aangedaan, als of deze niet tuschen beide waren.

„In den magnetischen slaap kent men zaken en gebeurtenissen, die men wakende niet weet. Men ziet in het verledene te rug, en in het toekomstige vooruit!”

Geenszins kan men nog aannemen, dat er in den magnetischen slaap kundigheden zouden bestaan, die men in den wakenden staat niet had; maar zeker is het, dat er oneindig veel fijnere gewaarwordingen, eene duidelijke herinnering van alles, wat men geweten en gevoeld heeft, en eene groote gemakkelijheid, om verschillende denkbeelden zamen te voegen, plaats hebben. En is dit dan voor den zielkundigen iets vreemds? Hoe dikwijls wisselen de heldere en de doffe oogeblikken in ons leven niet af! hoe vele omstandigheden hebben niet hierop invloed! — Nu eens schijnt ons herinnerings vermogen geheel verftompt te zijn, dan brengt het ons weder alles levendig voor den geest, wat wij eens begrepen, of ondervonden hebben. Waarom denken wij het scherpst met geflotene oogen, in volkomene stilte? Voorzeker, om dat onze ziel anders afgeleid wordt door de indrukken, die de zintuigen haar ook nog aanbrengen. Iemand, die diep in overdenking, in nasporing is, ziet of hoort niet. In den magnetischen slaap is er geene afleiding; zelfs door geen dwang verkrijgt de ziel deze meerdere vrije werking. De zwakke sporen, die vorige indrukken

ken in het brein hebben achtergelaten, en die de tegenwoordige gewaarwordingen in den wakenden staat beleeteden op te merken, vertegenwoordigen dan weder lang vergetene zaken en gebeurtenissen aan den geest.

„Men ziet in de toekomst, geeft den tijd der ontwaking naar het minuut op, bepaalt den dag der genezing, ja voorzegt bijzondere voorvallen!”

Het zoo even gezegde moet ook ter oplossing hiervan verstrekken. Uit de kennis der oorzaken vloeit de bepaling en berekening der gevolgen voort. Hoe veel voorzegt alzoo niet de wijze, 't welk voor den onkundigen onbegrijpelijk is! — Hij die zich zelven, ook naar het ligchaam, steeds bestudeert, zal eene ongetuigdheid, eene ziekte voorspellen, die een ander in gelijken staat niet zou bespeuren. Door een allerfijnst gevoel voorspellen vele insecten in hunne levenswijze ons het weêr, zelfs op den dag af. De magnetisch slapende ziet in de oorzaak het uitwerksel, en verder gaan zijne voorzeggingen niet.

Zoo wordt er bij denzelven ingespannenheid, nadenken, onderzoek gevorderd, 't welk den magnetisch slapenden dikwijls eene zichtbare vermoeijng geeft, omiets te bepalen, te herinneren, te voorzeggen; ten bewijze, dat hier wel eene fijnere, eene hoogere, doch ook eene natuurlijke werkzaamheid plaats heeft.

„In dezen magnetischen slaap kan men van ver afgelegene personen en zaken kennis krijgen, zelfs van zeer afgelegene voorwerpen indrukken ontvangen, gelijk uit het *Dagblad eener magnetische behandeling van Mr. P. G. VAN GHERT* zoo treffend blijkt!”

Her-

Herinner U hierbij het vroeger bewezene, als: onze gewone zintuigen stellen ons in verband met voorwerpen, die millioenen malen verder verwijderd zijn, door de middenstoffen van lucht en lucht.

Er is eene andere, allerfijnste, veerkrachtige vloeistof, die op het zenuwstelsel werkt, en gewaarwordingen veroorzaakt.

Deze stof is ook aan onzen geest, aan onzen wil onderworpen; dus werkt zij op grootere en kleinere afstanden.

Ik vrees bijna U te beleedigen, met na de herhaling dezer bewezene waarheden nu nog over dit verschijnsel uit te weiden. Doch liever doe ik te veel, dan te weinig, om U het dierlijk magnetismus als *natuurverschijnsel* te verklaren.

Wij hooren op uren afftands, omdat de lucht ons het geluid overbrengt. Wij zien op millioenen mijlen, omdat het licht het beeld der voorwerpen op het zenuwnet van ons oog prent; maar door middel van eene andere even fijne middenstof eenige weinige mijlen ver te zien, — dit is onbegrijpelijk! — Ei lieve! wat ver-raadt de verwondering hierover anders, dan dat wij niet gewoon zijn, over gewone verschijnselen na te denken, en uit de gewone tot de buitengewone te be-fluiten? — Bovendien, zoo gij U op het voorbeeld van Mejuffrouw B... beroept, volgens het uitmuntend, in wijsgerig onderzoek en geheel onpartijdige voordragt on-vergelijkelijk schoon verslag van den Heer VAN GHERT; zoo zult gij niet minder het onzekere en dwalende in dit ver zien moeten erkennen, dan gij nu in de zekere uit-

komsten het onbegrijpelijke zoekt. — Des Heeren DE LEUZE's schoone herinnering komt mij ook hierbij voor den geest: „De magnetisch slapende is niet vrij van ijdelheid.” En „de slaapwandelende (magnetisch^h slapende) heeft alleen de vermogens van den werkenden mensch; maar deze vermogens zijn veel vrijer, veel uitgebreider, veel fijner en juist daarom meer geschikt, om hem te verbijstelen, wanneer hij de grenzen overschreedt, binnen welke de stof zijner oordeelvelling moet beperkt zijn.”

TIENDE BRIEF.

Is deze bedenking van mijne scherp denkende, fijn gevoelende, juist oordeelende Vriendin herkomstig? Hoe, zij zou door het dierlijk magnetismus ligtelijk tot het oude bijgeloof worden teruggebragt, en verleid kunnen worden, om aan spoken, voorloopen, geestverschijningen en andere hersenschimmen der duistere eeuwen te gelooven? — Neen, Vriendin! deze gedachte is zeker in eenen somberen avond, in eene zwaarmoedige geestsgesteldheid, bij eene kwalijk gestelde spijsvertering uwe pen ontvallen. Onmogelijk kan zij in een helder oogenblik, bij verstandig denken in U zijn opgekomen. Ik schaam mij bijna, na het reeds geschrevene over het dierlijk magnetismus, mij hierbij nog op te houden; maar ik hoor deze taal zoo dikwijls; zoo dikwijls leiden, anders opgeklaarde personen,

nen, wanneer zij de verschijnselen van het magnetismus bij mij zagen, eene gelijke verklaring af, dat ik misfchien te veel van mij zelve zou uitgaan, zoo ik dit, als geene wederlegging waardig, wilde beschouwen.

De vrees, die gij en velen met U gemeen hebben, dat het magnetismus verschijnselen zou bevestigen, die door den verstandigen ten allen tijde steeds te regt, als uit bijgeloof en eene ontsfelde verbeelding te zijn voortgevloeid, aangemerkt werden, moet zich op de volgende stelling gronden: Men kan anders slapen, dan gewoonlijk; op eene andere wijze hooren, op eene andere wijze indrukken ontvangen, en gewaarwordingen verkrijgen, dan door de gewone zintuigen; er kan een hooger en fijner gevoel, dan gewoonlijk, bij den mensch plaats hebben: derhalve kunnen er voorloopen, spookten en geestenverschijningen zijn. — Ei lieve! zeg mij eens, is dit gevolg wettiger, dan het volgende (om tot mijne vroeger gegevene gelijkenis te komen): nu mijn knecht den vreemdeling niet meer aandient, maar de meid; nu men ook door kelder en keuken tot mij kan komen, en niet slechts langs den buitentrapp; zal ik elk oogenblik voor vreemde bezoeken blootstaan, ja ligtelijk door roovers en moordenaars overvallen worden? — En waarlijk, nog veel wettiger zou deze gevolgtrekking zijn, dan die van het magnetismus tot geestenverschijningen.

Is U uit alles niet genoegzaam 'gebleken, dat het magnetismus een *natuurverschijnsel*, eene stoffelijke werking is? En wat geregtigt U dan, om van dit ééne verschijnsel, van deze bijzondere natuurwerking meer

tot geestenverschijningen en andere beuzelarijen van het bijgeloof te besluiten, dan uit alle andere? De doove, die het gehoor ontvangt, zou dan regt hebben, om te vreezen, verschrikkelijke toovergeluiden te zullen hooren; de blinde, die het gezigt verkrijgt, mogt dan besluiten: „O! nu ik indrukken ontvang, die ik nimmer gehad heb, nu ik duizenden van zaken ontwaar word, die ik te voren nimmer geweten heb; zal ik van alles indrukken en gewaarwordingen kunnen verkrijgen, zal ik alles kunnen te weten komen; en wie weet, welke ijsfelijke verschijnselen moeten zien!” — Het magnetismus heeft ons met een zintuig meer bekend gemaakt, het heeft ons nog eenen toegang tot onze ziel aangewezen, dien wij te voren niet kenden; maar welke betrekking, welk verband heeft dit met voorloopen en geestverschijningen? — „Die gevoelige zenuwstof, die door middel der geleidende zenuwen op ons werkt, is zoo fijn, zoo ver verbreid!” — Is de warmtestof, de electricke stof, is het licht minder fijn, minder uitgebreid? waarom hebben deze geene spookgeschiedenisfen bevestigd? — „Die zenuwstof is aan den menschelijken wil onderworpen.” — Dit is zij, ook wanneer gij eenen stoel verzet; derhalve kunt gij ook bergen verzetten; ook wanneer gij uwe voeten beweegt om te gaan; dus kunt gij ook, zoo gij slechts wilt, vliegen! Eene juiste gevolgtrekking, niet waar? — „Men kan er toch zijn eigen inwendig gestel door zien, zelfs inwendig andere menschen; men kan er op zoo verren afstand door zien!” — Toegestemd, maar ziet men dan spooken en geesten?

„De

„De gemagnetiseerd slapende onderscheidt en gevoelt veel, 't welk wij toch niet voor stoffelijk kunnen houden, zoo als deugdzame van ondeugende menschen.” — Zag dan LAVATER geesten, wanneer hij uit de gelaatstreken van den mensch deszelfs zedelijk karakter opnaakte? — Gij behoeft niet magnetisch te slapen, om de deugd van eenen JOANNES, de snodeheid van eenen JUDAS te zien: geen wonder dus, dat een veel fijner gevoel, een veel scherper waarnemen niet slechts bij een oppervlakkig aanschouwen; maar bij een geheel inwendig doorzien zoo veel meer vermag.

Dan, laat mij liever het tegendeel aantoonen, — aantoonen, hoe het magnetismus over eene reeks van verschijnselen een licht heeft ontfoken, 't welk den nacht verdrijft, waarin het bijgeloof leeft; hetwelk de duisternis verdwijnen doet, waarin spook en geesten waren.

Veel eeuwen heeft men zich in de grootste verlegenheid bevonden omtrent eene reeks van gebeurtenissen, of verhalen ten minste, zonder te weten, of zij al, dan niet geloofd moesten worden; en durfde men met een enkel magtwoord niet steeds de waarheid betwisten, men nam dan zijne toevlugt tot de strijdigste en ongerijmdste verklaringen, die juist door het strijdige en ongerijmdte voedsel aan het bijgeloof gaven. Voorbeelden hiervan zou ik ligt kunnen bijbrengen uit de *Encyclopedië*, art. *Somnambule*, uit het beroemde werk van HENNINGS *over Geesten en Geestenzieners*; en, om anderen voorbij te gaan, zelfs uit de geschiedenis

nis der Egyptenaren, der Grieken en Romeinen. Doch onze eenvoudige briefwisseling zou tot geleerde onderhandelingen overflaan, en dit is noch uw wensch, noch mijn doel. Het zij dus genoeg, van eenigen dier verschijnselen te spreken, om U het licht te doen eerbiedigen, 't welk het dierlijk magnetismus heeft aangebracht.

Beroemde reizigers berigten ons wel, bij voorbeeld **COOK**, dat sommige onbeschaafde volken door wrijvingen geneeskrachten voortbrengen; doch minderverwondering verwekte deze te weinig overwogene werking, dan die van den Ierlandfchen edelman **VALENTIN GREATAKES**, die wegens de genezingen, welke hij alzoo aanbragt, ingevolge der onderscheidene denkwijze der menschen, voor een tovenaars, bedrieger, of een wonderdoener en Apostel gehouden werd. In 1666 gaf men de beschrijving van die verbazende bewerkingen uit, dus in eenen tijd, waarin het bijgeloof uit zulke verschijnselen voedsel trok.

Hoe veel ontkende niet het ongeloof! hoe veel schreef niet het bijgeloof aan bovennatuurlijke werkingen toe, hetwelk nu door het dierlijk magnetismus bevestigd, en tot de rij der wel treffende, doch niet te min verklaarbare natuurverschijnselen teruggebracht geworden is! Aan buitengewone fijne aandoeningen geloofde men niet, of men verbond er de ongerijmdste begrippen, werkingen eens denkbeeldigen duivels mede; en dus loochende de meer opgeklaarde verschijnselen, die hij niet doorzien of verklaren kon, terwijl de minder opge-

ge-

geklearde dezelve ten bewijze der meest bijgeloovige begrippen aanvoerde.

De ééne lachte, wanneer hij van sympathie en antipathie hoorde spreken, en verhief zich in stouten waan boven de vermeende Volksvooroordeelen; terwijl de andere zelfs op den klank dier woorden zich al den invloed en alle de werking der geesten vertegenwoordigde. De ééne bezong de onbegrijpelijke bijgeloovigheid des dwazen, die aanschattengravers vertrouwen schonk, in bitteren scherts; de andere fidderde op de gedachte van een gesloten verbond met den duivel. Zoo was de altijd herfenschimmige wigchelroede nu een voorwerp van verschrikkelijke duivelskunst, dan van heiligen eerbied, dan van stoute bespottung. Met één woord: men geloofde te weinig of te veel, en daar gij den beroemden STUART niet zult tegenspreken, wanneer hij zegt, dat bijzonder in dezen de uiterstest zich aansluiten; zoo zal ook elk ongeloof bij U den grondslag tot bijgeloof wezen.

Ik wilde ook wel van de zoo lang waargenomene, nimmer wederfprokene, en tot aan de ontdekking van het dierlijk magnetismus onverklaarbare, ten minste zeer verkeerd verklaarde geschiedenissen der slaapwandelaren spreken; maar gelijk de menigte der zwevende vogelen den arend verbijstert, die gierig eene proef verlangt, waarom hij niet éénen treffen kan; zoo verbijstert mij de menigte der voorbeelden, om één te kunnen uitkiezen. Doch waartoe is ook dit noodig? — neem zelve eens weder het derde stukje van HENNINGS *over de droomen en slaapwandelaren* in handen, of sla
den

den *Artz* van den Heer UNZER op in onderscheide ne vertogen; en gij vindt overvloedige voorbeelden, die opgeven, hoe een geleerd boekdrukker in den slaap een Grieksch proefblad nazag en verbeterde; hoe een Apotheker volgens de recepten de dranken gereed maakte; een ander treffende versen stelde; een ander gewoon huisfelijk werk verrigtte. Doch lees dit alles zelve; lees zelve, hoe er onder de slaapwandelaars geweest zijn, die voorgaande gebeurtenissen verhaalden, toekomstende voorvallen opgaven, en, tot aller verwondering voor die tijden, met de maag lazen; — hoe zij dus slapende werkten, hoorden, zagen, en zelfs met een treffend fijn gevoel en scherp oordeel onderscheidde; en denk dan hierbij aan het gevoelen hierover van de schranderste Mannen van dien tijd: hoe b. v. een UNZER zegt: „lieden, die droomende waken, — is dat geene tegenstrijdigheid? Dit is hier inderdaad het geval. Dit is het wonder, 't welk voor alle bovennatuurkundigen altijd een steen des aanstoots geweest is. Alles in den slaap te verrigten, wat men wakende zou kunnen doen? dingen uit te voeren, die men wakende niet zou durven, en zelfs niet zou kunnen doen? en van dit alles zich zelven niets bewust te zijn? niet te kunnen gelooven, dat men het gedaan heeft, voor dat men hiervan door de aanhoudende verzekeringen van onwraakbare ooggetuigen, of door andere onwederprekelijke blijken overtuigd wordt? — Onbegrijpelijke strijdigheden!” En op eene andere plaats. „Het wonderbaarste bij de nachtwandelaars is, dat zij gelurende den tijd, dat de uiterlijke zintui-

gen slapen, de naauwkeurigste gewaarwordingen schijnen te ontvangen, en de ziel het genis der zintuigen op eene onbegrijpelijke wijze schijnt te vervullen. Uit de vrijwillige beweging dier slapende menschen immers schijnt te blijken, dat zij zonder oogen zien, zonder ooren hooren, en alles, waartoe zij anders de zintuigen noodig hebben, zonder het geringste gebruik derzelve volvoeren kunnen. Hiervan leest men verbazende dingen." Lees dit gevoelen, zeg ik, en ik behoef geen bewijs meer, dat het dierlijk magnetismus, in stede van bijgeloof te bevorderen, juist die verschijnselen zoo bevredigend verklaart uit natuurlijke oorzaken, die te voren als bovennatuurlijk beschouwd werden, en daardoor aan het bijgeloof zoo veel voedsel gaven.

Wat is dit natuurlijk somnambulismus anders, wat anders deze werkende slaap, dan hetgeen thans door het dierlijk magnetismus volbragt wordt? Bij het eerste onderdrukt eene bijzondere ziekelijke gesteldheid het hersenstelsel, en geeft het zenuwknoopenstelsel heerschappij; bij het laatste wordt dit door den magnetiseur volbragt. Beide leveren in dezen volmaakt gelijke verschijnselen op. Neem nu eens weder uwen HENNINGS over *Geesten en Geestenzieners*, en bijzonder over de *droomen en slaapwandelaars* in handen, en gij staat verwonderd over de gedwongene verklaring, welke in dien tijd de verstandigsten gaven, en over de zoo gemakkelijke oplossingen, die wij met en door het dierlijk magnetismus verkregen hebben.

E L F D E B R I E F.

Ik heb op uwen laatsten onderscheidene aanmerkingen, welke voor te dragen, de pligt onzer vriendschap vordert. Dat gij noch de verschijnselen van het dierlijk magnetismus loochent, noch dezelve als onbegrijpelijke, bovennatuurlijke wonderwerken beschouwt, maar thans in de rij der natuurkrachten en werkingen plaatst, kan mij niet verwonderen, daar mijne brieven juist ter bereiking van dat doel zouden strekken. Ook kan ik U geen ongelijk geven, wanneer gij vraagt: „hoe hebben toch verstandige Mannen, — Mannen, die alles lezen en onderzoeken, en dus, behalve andere hiertoe betrekkelijke, de geschiedenis der slaapwandelingen kenden, zich met zoo veel stoutheid tegen het dierlijk magnetismus kunnen verzetten, zoo stellig hetzelfde kunnen loochenen, hetzelfde zoo geheel onverklaarbaar kunnen houden?” — daar de waarheid mij gebiedt te belijden, dat het besluit uit onwetendheid tot ongelooft steeds is opgemaakt. De verontschuldigen toch, dat de sluier des bijgeloofs en der geheimzinnigheid wantrouwen en ongelooft moest veroorzaken, zal voor den zelfdenkenden onderzoeker der waarheid beledigend zijn; dus zou deze verontschuldiging mij zeker geen dank doen behalen.

Doch

Doch gij gaat niet te min aan den anderen kant te ver, zoo wel met de verschijnselen van het dierlijk magnetismus (laat het mij vrij uit zeggen) met geene genoegzame bewondering meer te beschouwen, als met de werking niet verheven, niet bijzonder gewigtig en belangrijk genoeg te keuren.

Het dierlijk magnetismus is eene Natuurkracht, — eene Natuurwerking, zoo als er meer, zoo als er vele zijn; maar zal dan die doemwaardige onverschilligheid en onaandoenlijkheid, die bij de gewone Natuurverschijnselen plaats vindt, terstond tot het magnetismus worden overgebracht, omdat het in den kring der Natuurwerkingen is opgenomen? Zal die achtelooze onverschilligheid bij den redelijken mensch immer verontschuldigd kunnen worden, hoe gewoon ook de verschijnselen mogen zijn? Moet het magnetismus ophouden, onze diepe bewondering te verdienen, omdat het eene Natuurwerking is? — O! ik belijd U openhartig, dat elke Natuurkracht, wanneer ik er bepaaldelijk over denk, mij met heiligen eerbied en diepe bewondering voor den Almagtigen vervult. Hierin is zelfs niets groot of klein, niets zeldzaam of gewoon; en dat een Steen naar beneden valt, is even onbegrijpelijk in stellige oorzaak, als de vaste loop der hemelligchamen, — als de verschijnselen der electriciteit, des zeilsteens, des dierlijken magnetismus, der werking van ziel en ligchaam op elkander. Van deze en zoo vele andere dagelijkse verschijnselen meer moet de schranderste nog belijden, dat de grondkrachten buiten de grenzen van zijn kenvermogen liggen. Heb ik dus getracht,

EERSTE STUKJE. D het

het dierlijk magnetismus te verklaren, die verklaring staat met alle anderen in de Natuurkunde gelijk, en nimmer moet zij eene strekking hebben, om niet steeds dat verschijnsel met stille bewondering te aanschouwen. Dit ook heeft plaats bij de meest gewone, bij de altijd gekende verschijnselen, wanneer men God niet vergeet, terwijl men zijn werk aanschouwt.

„Wie kan begripen, (zegt de beroemde DE LUC),
 „dat een ligchaam kan werken, waar het niet is? —
 „Twee stofdeelen zijn van elkander verwijderd, en
 „zonder alle stoffelijke verbinding; en toch beweegt
 „zich het ééne om het andere. En zonder dat bei-
 „den iets wedervaart, zal zich het ééne viermaal zoo
 „snel bewegen, wanneer het aan het andere eens zoo
 „nabij gekomen is. Welk eene tooverkracht mag dit
 „veroorzaken? De Aarde en de Maan werken,
 „als door het tooverwoord van *zwaarte*, op elkande-
 „ren. Zelfs wanneer de stof verstand had, en naar
 „beweegredenen werkte, moest men nog bodein aan-
 „nemen, door welke zij van de tegenwoordigheid van
 „andere lichamen, van hunnen stoffelijken inhoud,
 „plaatfing en afstand onderrigting verkreeg, eer zij
 „zich daarnaar zou kunnen rigten.”

Zoo spreekt die edele man over het alledaagsche verschijnsel van de aantrekking der lichamen en de beweging der hemelbollen. — Eene gelijkfoortige getuigenis moet van duizend verschijnselen, die wij gewoon zijn met namen, t. w. *zwaarte*, aantrekking, verwantschap, samenhang, instinct, harmonie, — te verklaren, worden afgelegd; deze moeten zij afleggen, die
 het

het menschelijk ligchaam en den menschelijken geest onderzoeken, wanneer zij van beider werkingen spreken.

„Elk is begeerig te weten, waarom zijn arm of
 „voet op het oogenblik zich beweegt, zoo ras in de
 „ziel het denkbeeld ontstaat, om dien te bewegen.
 „Wat vermogen heeft dit denkbeeld op de spieren,
 „waardoor de arm of de voet bewogen wordt? Ver-
 „oorzaakt het eenen invloed der levensgeesten op de.
 „ze deelen? Zoo ja, dan ontstaat op nieuw de vraag:
 „hoe kunnen de denkbeelden de levensgeesten naar
 „eene zekere plaats verzenden? Wat zijn de denk-
 „beelden? Hoe werken zij op de levensgeesten?
 „Hoe en in welk deel is de eerste en oorspronkelijke
 „werking der ziel op het ligchaam? Hoe geschiedt
 „hare werking? Hoe werkt het ligchaam op de ziel
 „terug? Door wat weg ontvangt de ziel de denk-
 „beelden van het licht, van het geluid, van zoet en
 „zuur, van hard en week, zoodra het licht onze
 „oogen, de trillende lucht onze ooren, de ontbonde-
 „ne zouten onze tong, en de lichamen onze huid
 „aandoen? Bewegen zich bij het gevoel of bij de
 „gewaarwording de levensgeesten rugwaarts van de
 „oppervlakte van ons ligchaam naar de zitplaats der
 „ziel? Goed; maar hoe wordt dan door dezelve,
 „als zij daar gekomen zijn, de ziel aangedaan? Hoe
 „wordt zij door deze aandoening de sterkte der gebo-
 „gene lichtstralen ontwaar? of de snelle beweging der
 „luchtdeeltjes?” — Zie daar de bevestiging uit ons
 „zelven genomen, — uit een verschijnsel genomen,

't welk van ADAM tot aan ons bestaan heeft, en dat niettegenstaande zoo vele onderzoekingen, niettegenstaande zoo vele wijsgeerige hypothesen, niettegenstaande het tot ons eigen *ik* behoort, ons in grondoorzaak nog geheel onbekend is. Tot deze en andere dagelijksche verschijnselen, tot deze en andere getuigenissen zou ik hen kunnen verwijzen, die eene verklaring van het dierlijk magnetismus verlangen, welke niet eene enkele vraag meer gedoogen zou. — Hoe weinig denken deze na over het geen zij dagelijks voor oogen hebben!

Heb ik dus getracht, het dierlijk magnetismus als Natuurverschijnsel te doen kennen, het blijft dan reeds daardoor deelen in al het wonderbare, in al het onbegrijpelijke, 't welk in de eerste grondkrachten gelegen is; doch het heeft buiten dien iets heiligs en eerbiedwekkends, en overtreft alzoo grootelijks vele andere onbegrijpelijke verschijnselen.

Beide en oorzaak en uitwerking zou ik heilig, zou ik eerbiedwekkend durven noemen. Eene kracht, een geneesmiddel, 't welk op geheel het organisch gestel den grootsten invloed heeft, wordt door elk verstandig mensch zoo niet met eenen zekeren eerbied, altijd nogtans met bedachtzaamheid en ernst beschouwd; 't welk alle ligtzinnige aanwending of gebruik verre verwijderd houdt. Maar waar is eene kracht, die de geheele werktuiging zoo diep aantast, en in staat is, om het verborgenste leven des zenuwgestels, ja zelfs de ziel van den mensch aan te doen, en uit hare gewone betrekkingen te rukken, als het dierlijk magnetismus?

Hier

Hier werkt geene grove stof, hier worden geene enkele deelen, als bij vele geneesmiddelen, aangedaan; hier oefent niet eene bloot werktuigelijke kracht eenen aan haar werktuigelijk vermogen geëvenredigten invloed uit. Het physische en psychische, ligchaam en ziel, moeten hier in kracht zijn; beider vermogens moeten werken, beider gezonde en edele gesteldheid wordt er dus vereischt. Wie zou ligtzinnig genoeg wezen, om zijn leven en zijne gezondheid te wagen aan de beproeving van de kracht der geneesmiddelen, die eene onervarene hand mogt aanbieden? — en het dierlijk magnetismus, 't welk op de eerste levenskrachten werkt, 't welk den geheelen mensch aandoet, zou onachtzaam, zou ligtzinnig aangewend worden! — Gij wacht U voor den onreinen, gij schuwt den dampkring van hen, die aan besmettelijke ziekten lijden; en dat, wat den geheelen mensch aandoet, wat met den geest, met het ligchaam, — hoe zal ik het uitdrukken? — met ons geheele wezen in verband gebragt wordt, waarbij *gij* en *ik* vervallen, waarbij *gij* en *ik* in elkander vloeijen, en zich als in één wezen vereenigen, zou niet de kieschte onderscheiding, zou niet de voorzigtigste keuze vorderen? — Vriendin! ik behoef U hierop slechts te herinneren, om mij verzekerd te houden, dat gij nooit van dit middel gebruik zult maken, dan op raad en aanbeveling van den kundigen Geneesheer; dat gij nooit het dierlijk magnetismus als eene werktuigelijke kracht, die slechts handen vordert, zult beschouwen; maar dat gij daarbij edelheid van den geheelen mensch naar ziel en ligchaam zult vorderen.

Wat de uitwerking, wat de verschijnselen van het dierlijk magnetismus betreft, zoo durf ik veilig zeggen: „kom en zie;” en uw geest is te hoog gestemd, om zelfs eenige onverschilligheid, ik laat staan lichtzinnigheid, te gedoogen. Gewoonte, ja, wischt alrengskens alle de indrukken van bewondering en eerbied uit, en alleen daardoor zou het ook mogelijk zijn, de verschijnselen van het dierlijk magnetismus onverschillig en onaandoenlijk te aanschouwen. Doch ook eene langdurige gewoonte zal dit alleen vermogen; maanden zijn niet genoegzaam, en of het wel jaren kunnen doen, durf ik nog niet beslissen. Is een gevestigd oog, met bepaalden wil, in staat, om ziel en ligchaam uit derzelver gewone betrekkingen te rukken, en aanschouw ik alzoo den diep slapenden in den voorwel্পige oogenblikken handelenden mensch; het verhevene van dat wezen, 't welk God naar zijn beeld geschapen heeft, vertegenwoordigt zich voor mijnen geest. Bedaardheid, stille rust, kalme tevredenheid zijn zoo eerbiedwekkend in elken trek van het gelaat te lezen, en hoe ook het gewone verband met de buitenwereld verbroken moge wezen, en noch het oog ziet, noch het oor hoort, en een schijndoode het voorwerp onzer zorg en welwillende behandeling schijnt te zijn; echter is de geest werkzaam, werkzaam in zich zelve en werkzaam naar gewaarwordingen, die nu op eene geheel andere wijze worden aangebragt. Wij spreken, als of wij de schimmen uit het doodenrijk willen doen opkomen; wij hooren onze vragen beantwoorden, als of de geesten met ons spraken. — O diep-

diepten! wie der fchranderfte onderzoeken van den mensch kan u peilen? Dan, zijn wij in de kennis van den mensch zoo veel dieper gedaald, is zoo veel thans opgehelderd, wat te voren zoo duister was; welligt geleidt ons het dierlijk magnetismus met helder licht tot meerdere verborgenheden van 's menschen geest, deszelfs krachten en werkingen. Immers zoo wij mogen hopen, eens de nu nog zoo duistere diepten van den geest te peilen, 't zal dan door het dierlijk magnetismus zijn. —

Ook op dezen slapend wakenden, rustend werkenden, levendig dooden staat volgt wel ras eene wederoptreding in den gewonen kring des levens; doch met herstelde krachten, met vernieuwde vermogens, met vrolijker' geest en blijdere gewaarwordingen. Zoo slaapt mischien ook de mensch den doodslap; dan ook zal zijn geest, doch nu van alle grove stof ontdaan, blijven werken; — ook mischien nog door eene fijne stof in verband kunnen zijn met de wereld, waarmede anders gene zichtbare betrekking meer tegenwoordig is. — Zoo zal welligt ook de ontwaaking in den jongsten dag, de opstanding ten eeuwigen leven zijn, wanneer het sterfelijke het onsterfelijke, het vergankelijke het onvergankelijke zal hebben aangedaan. —

EINDE VAN HET EERSTE STUKJE.

N A B E R I G T.

Ik was eerst voornemens, een kort verslag van mijne magnetische behandeling hier te laten volgen; doch, behalve om andere redenen, heb ik er ook van afgezien, omdat die behandeling nog steeds voortgezet wordt, en dus het bericht daarvan onvolledig had moeten zijn.

Daar er zich meer dan ééne merkwaardigheid bij dezelve heeft opgedaan, en aanvankelijk het doel van genezing zoo treffend bereikt wordt, zal men de bekendmaking in het vervolg mogen verwachten.